

't Giesbaargs onder de loepe

"G'èt ga veel toepee!"

Jan COPPENS

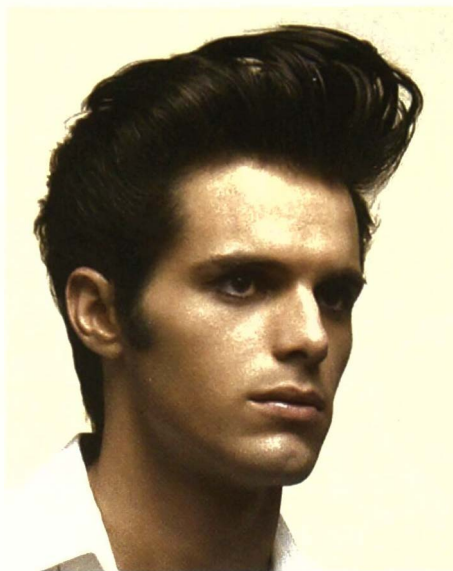
In de rubriek 't Giesbaargs Onder De loepe willen we de herkomst en de geschiedenis van Geraardsbergse dialectwoorden wat nader toelichten.

Sommige Geraardsbergenaars kijken tegenwoordig verwonderd als zij de uitdrukking 'toepee ein' (toupet hebben) horen. Deze uitdrukking is trouwens niet alleen bekend in Geraardsbergen en is ontleend aan het Frans "*avoir du toupet*" met de betekenis 'leef, durf, brutaliteit hebben'.

De uitspraak in het Geraardsbergs, met lange *ee* is enigszins vergelijkbaar met het Engels *toupee* 'haargestuk voor een man' wat er op duidt dat de ontlening al lang gebeurd is, en meer bepaald in de periode dat ook de Franse uitspraak nog *ee* was in plaats van een korte *è*. Terwijl ze nu in het Frans zeggen *filè* (filet), was de uitspraak vroeger *filee*. Vergelijk verder met *benjee* (beignet), *kadee* (cadet), *boekee* (bouquet), *pree* 'loon' (Prêt) *pistolee* (pistolet). (1)

Het woord *toupet* werd in Frankrijk voor het eerst opgetekend in 1140 en betekent oorspronkelijk: 'haarlok, kuif, toef haar op het voorhoofd'. Bij uitbreiding werd het de benaming voor 'maantop', dat is het gedeelte van de manen, het bosje haar dat zich bovenop een paardenhoofd bevindt en naar voren valt over het voorhoofd, in Geraardsbergen beter bekend als de *krapoesj*.

Het woord kreeg een nieuwe betekenis als verkorting van *faux toupet* 'vals haargestuk'. Deze betekenis werd in Nederland en Engeland ontleend. In Holland is *toupet* (de eind-t wordt wel degelijk uitgesproken) over het alge-

Een toupet was oorspronkelijk een grote haarkuif.

meen bekend als 'haargestukje', pruikje om een ten dele kale schedel te bedekken of voorhoofdspruikje, zo is het ook bekend in het Engels als *toupee*. In het Frans wordt voor 'haargestukje' tegenwoordig meestal *postiche* gebruikt. Een woord dat ook in het Giesbaargs bekend is.

Italiaanse huurmoordenaars

Uiteindelijk kreeg het woord ook de betekenis: 'beslistheid, durf, lef' en 'brutaliteit'. Gewoonlijk in de uitdrukking "(veel) toupet hebben" naar het Frans *avoir du toupet* 'avoir de l'audace'. De oorsprong van deze betekenis ligt in Italië.

In de 16de eeuw waren er in dat land huurmoordenaars, *bravi* genaamd. *Bravi* is het meervoud van het Italiaanse woord *bravo* dat niet alleen 'dappere' maar ook 'huurmoordenaar' betekent. Hoge heren deden soms beroep op *bravi* om concurrenten

uit de weg te ruimen. Deze huurmoordenaars werden zelden veroordeeld omdat ze beschermd werden door hun opdrachtgever. Desondanks wilden de *bravi* niet herkend worden, daarom vermomden ze zich met hun "toupet". Zoals we al schreven was dit geen haargestuk, maar hun eigen haarkuif boven het voorhoofd die men heel lang liet worden (als ponyhaar of *ne krapoesj*).

Deze lange kuif werd vaak samengebonden of gevlochten. Op het moment dat ze gingen toeslaan, maakten ze hun haar los om hun gezicht onherkenbaar te maken. Na verloop van tijd evolueerde de betekenis van *avoir du toupet* van 'fysieke geweld' tot 'verbaal geweld'. Tegenwoordig zeggen we dat iemand *toepee* heeft, als hij groot lef vertoont zoals destijds de Italiaans "bravi" het lef hadden om in koelen bloede te moorden voor geld.

Frankisch

Het Franse woord *toupet* was in het Oudfrans *toppet*. Een verkleinwoord van het Oudfrans *top* en van Germaanse herkomst want ontleend aan het Frankisch **top* 'kruin, haarlok', hetzelfde woord als Nederlands *top* 'hoogste punt'.

Overigens, hetzelfde Franse woord werd eerder al in het Nederlands overgenomen in de vorm *toppet* 'hoofdtooi', dat wellicht heeft geleid tot *pet* 'hoofddeksel', een woord dat in het Geraardsbergs overigens niet bestaat, daarvoor gebruiken we *kaboesje*.

Jan COPPENS

jan@giesbaargs.be

(1) F. VAN COILLIE, *Het dialect van Geraardsbergen*, Leuven 1952, p. 60.